

دعوی مطالبه ديه در رویه دادگاهها

توحیدزینال

وکیل پایه یک دادگستری

بنیاد بین‌المللی حقوقی سنا

«بنیاد بین‌المللی حقوقی سنا» با تیمی متشکل از مؤلفین، مدرسین، وکلا و کارشناسان مجرب با کارگروه‌های تخصصی در حوزه‌های: املاک و اراضی، سرفق‌لی، بیمه‌ای، گمرکی، ثبتی، وصول مطالبات، تنظیم قراردادهای، ارث و امور حسبی، امور خانواده و مسائل کیفری آماده ارائه مشاوره و پاسخگویی به پرسش‌های حقوقی هم‌میهنان محترم می‌باشد.

گروه وکلای سنا: ۸۸۸۶۵۱۲۰-۰۲۱ ۸۸۱۴۰۶۰۲

ارتباط مستقیم با دفتر واحد دعاوی: ۸۸۱۴۰۸۰۸

انتشارات چراغ دانش

انتشارات چراغ دانش اعلام می‌دارد طی گزارش‌های دریافتی و پیگیری‌های بازرسی این انتشارات مشخص گردیده است بعضی از اشخاص از اسم و آرم انتشارات چراغ دانش سوءاستفاده نموده یا به مجعول خود را نماینده یا شعبه‌ای از انتشارات چراغ دانش در خیابان انقلاب در تهران و حتی بعضی از استان‌ها و شهرستان‌ها معرفی نموده‌اند که ضمن پیگیری قانونی و برخورد قضائی با این اشخاص خاطی به استحضار همکاران حوزه نشر، چاپ و پخش کتاب می‌رساند که در صورت وجود نمایندگی در شعب در تهران یا شهرستان‌ها این موضوع در سایت رسمی انتشارات اعلام خواهد شد.

تهران، میدان هفت‌تیر، ورودی مدرس، کوچه مازندرانی، پ ۴، ط ۶، واحد ۱۴

تلفن تماس: ۰۲۱ ۸۸۱۴۰۶۰۱-۲

www.cheraghdanesh.com

چراغ دانش، چراغ راه اندیشه‌هاست.

فهرست کلی

مقدمه.....	۹
معرفی دعوای مطالبه دیه و نمونه دادخواست.....	۱۱
دعوای مطالبه دیه در آرای دیوان عالی کشور.....	۳۹
دعوای مطالبه دیه در آرای دادگاهها.....	۶۷
دعوای مطالبه دیه در نشست‌های قضائی.....	۹۹
دعوای مطالبه دیه در نظریه‌های مشورتی.....	۱۴۷
دعوای مطالبه دیه در قوانین و مقررات.....	۱۵۹
منابع و مآخذ.....	۲۴۷

فهرست جزئی

مقدمه.....	۹
معرفی دعوای مطالبه دیه و نمونه دادخواست.....	۱۱
معرفی مطالبه دیه.....	۱۳
مبحث اول: معانی دیه و ارش در لفظ و در اصطلاح.....	۱۴
گفتار اول: وجوه اشتراک مسئولیت مدنی با دیه.....	۱۸
گفتار دوم: وجوه افتراق مسئولیت مدنی با دیه.....	۱۸
مبحث دوم: موجبات ضمان در دیه.....	۲۱
مبحث سوم: اقسام دیه و احکام آن.....	۲۳
مبحث چهارم: ادله اثبات دیه.....	۲۵
مبحث پنجم: مستحقین دریافت دیه.....	۲۹
مبحث ششم: مسئولین پرداخت دیه.....	۳۱
مبحث هفتم: تشریفات رسیدگی به دعوای مطالبه دیه.....	۳۵
گفتار اول: صلاحیت محاکم در رسیدگی به دعوای مطالبه دیه.....	۳۵
گفتار دوم: مالی یا غیرمالی بودن دعوای دیه.....	۳۶
نمونه دادخواست مطالبه دیه.....	۳۷
دعوای مطالبه دیه در آرای دیوان عالی کشور.....	۳۹
مبحث اول: آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور.....	۴۱

۱. خواستۀ اعسار از پرداخت دیه ۴۱
۲. دعوای اعسار از پرداخت محکوم‌به از نوع دیه ۴۶
۳. پرداخت خسارات بدنی ناشی از تصادفات از صندوق تأمین خسارات‌های بدنی ۵۰
- مبحث دوم: آرای شعب دیوان‌عالی کشور ۶۱
۱. دعوای مطالبه دیه و خسارات ۶۱
۲. محکومیت به پرداخت دیه ۶۲
- دعوای مطالبه دیه در آرای دادگاه‌ها ۶۷**
- مبحث اول: آرای دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر ۶۹
۱. پرداخت دیه بابت ایراد ضرب و شتم ۶۹
۲. پرداخت دیه ضرب و شتم زوجه ۷۰
۳. مطالبه خسارات و دیه ناشی از ضرب و شتم ۷۲
۴. مطالبه دیه از پزشک جهت نقص عملکرد پزشکی ۷۴
۵. عدم نفوذ توافق سلب حق ادعای زیان‌دیده علیه بیمه‌گر به لحاظ وجوه قواعد آمره بیمه ۷۶
۶. مطالبه دیه پرداختی توسط راننده مقصر از شرکت بیمه شخص ثالث ۸۳
۷. نفی مطالبه هزینه‌های درمانی ناشی از تصادف وسایط نقلیه از مسئول حادثه ۸۶
۸. مهلت پرداخت دیه برای شرکت‌های بیمه ۸۸
۹. عدم مسئولیت مسبب حادثه رانندگی به پرداخت هزینه درمانی مازاد بر دیه ۸۹
۱۰. خواسته اعمال اصل ۱۷۱ قانونی اساسی به پرداخت دیه ۹۱
۱۱. شرایط رجوع بیمه‌گر به راننده مسئول حادثه فاقد گواهینامه ۹۳
۱۲. رد مطالبه خسارت از مقصر حادثه در صورت جبران توسط شرکت بیمه ۹۵
۱۳. مطالبه دیه و ارزش خسارات بدنی ۹۷
- دعوای مطالبه دیه در نشست‌های قضائی ۹۹**
۱. مطالبه خسارات ناشی از ضرر و زیان و دیه نقص عضو ۱۰۱
۲. ارث رسیدن دیه شهدا به وراث وی ۱۰۳
۳. تجدیدنظرخواهی از ده میلیون ریال خواسته، بابت دیه صدمات وارده ۱۰۳
۴. رسیدگی به درخواست اعسار از پرداخت محکوم‌به در ظرف مهلت قانونی پرداخت دیه ۱۰۵
۵. صدور حکم اعسار از پرداخت محکوم‌به مالی در مورد محکوم‌علیه زندانی به لحاظ عجز ۱۰۶
۶. محکومیت فرد به پرداخت دیه ۱۰۷
۷. قبول دادخواست اعسار قبل از انقضای مهلت پرداخت دیه ۱۰۸
۸. جواز وصول دیه با دادخواست ۱۱۰
۹. صدور تأمین خواسته و تعهد ثالث ۱۱۱

۱۰. صدور قرار تأمین خواسته جهت وصول مهر از محل دیه متوفی..... ۱۱۲
۱۱. پرداخت دیه از حیث جنبه خصوصی ۱۱۳
۱۲. پرداخت دیه و خسارات ۱۱۴
۱۳. دریافت دیه بابت از بین رفتن قدرت ضبط ادرار و مدفوع ۱۱۵
۱۴. دیه دندان ۱۱۶
۱۵. پرداخت دیه برای جبران خسارات ۱۱۷
۱۶. مطالبه قصاص به جای پرداخت دیه ۱۱۸
۱۷. پرداخت دیه از بیت‌المال ۱۱۹
۱۸. دریافت دیه صدمات غیر عمدی ۱۲۰
۱۹. پرداخت اقساطی دیه ۱۲۰
۲۰. مطالبه دیه تصادفات رانندگی بر اثر بی احتیاطی ۱۲۱
۲۱. پرداخت دیه در حوادث ناشی از تصادفات رانندگی ۱۲۲
۲۲. پرداخت دیه قبل از حکم قطعی ۱۲۳
۲۳. مطالبه دیات صدمات کمتر از خمس ۱۲۴
۲۴. پرداخت دیه قتل غیرعمد ۱۲۵
۲۵. پرداخت دیه توسط عاقله ۱۲۶
۲۶. پرداخت دیه از بیت‌المال ۱۲۷
۲۷. مطالبه دیه جهت ضرب و جرح عمدی از حیث جنبه خصوصی ۱۲۸
۲۸. پرداخت هزینه دادرسی از ناحیه واخوانده ۱۲۹
۲۹. جبران خسارت وارده در اثر تأخیر در تحویل مدارک به بیمه ۱۳۱
۳۰. سهم الارث مادر از دیه ۱۳۲
۳۱. تعیین سهم الارث از دیه در فوت همزمان ۱۳۴
۳۲. غبطه و مصلحت و اختیار ولی قهری در انتخاب قصاص یا دیه ۱۳۵
۳۳. اختیار قیم محجور در توافق با محکوم‌علیه در خصوص تأخیر در دریافت دیه ۱۳۷
۳۴. حدود اختیار قیم در قصاص، دیه و عفو در صورتی که قیم همسر مقتول باشد ۱۳۸
۳۵. مطالبه دیه بالغ غیر رشید ۱۳۹
۳۶. ارث بردن زوجه از دیه ۱۴۰
۳۷. جبران خسارت صدمات ناشی از افتادن سنگ نمای ساختمان ۱۴۲
۳۸. مسئولیت شخصیت حقوقی نسبت به پرداخت دیه کارگران ۱۴۴
۳۹. مطالبه دیه پدر به دلیل صدمه وارده در کارخانه ۱۴۵
۴۰. نحوه تقسیم دیه در مورد ایرانیان غیر شیعه ۱۴۵

دعوای مطالبه دیه در نظریه‌های مشورتی	۱۴۷
۱. ارث محسوب شدن خسارت فوت ناشی از حوادث رانندگی	۱۴۹
۲. فقدان هزینه دادرسی در مطالبه دیه	۱۴۹
۳. اخذ دیه سهم صغیر از جانب قیم	۱۴۹
۴. مطالبه مهریه زوجه از دیه	۱۵۰
۵. در حکم ماترک بودن دیه قتل	۱۵۰
۶. فروش مال منقول غایب جهت پرداخت دیه	۱۵۱
۷. مطالبه دیه از ورثه	۱۵۲
۸. در حکم ماترک بودن دیه و تقسیم برابر قانون ارث	۱۵۳
۹. استرداد ضرر و زیان ناشی از دیه	۱۵۳
۱۰. مطالبه دیه از طریق طرح دعوا	۱۵۴
۱۱. مالی یا غیر مالی بودن دعوای مطالبه دیه	۱۵۵
۱۲. پرداخت دیه توسط ورثه	۱۵۵
۱۳. حق الاجرای مطالبه دیه	۱۵۶
۱۴. ماده ۱۳۹ قانون تعزیرات و عدم شمول آن بر دیه	۱۵۶
۱۵. مراتب پرداخت دیه	۱۵۶
دعوای مطالبه دیه در قوانین و مقررات	۱۵۹
قانون بیمه اجباری خسارات واردشده به شخص ثالث در اثر حوادث ناشی از وسایل نقلیه .	۱۶۱
از قانون مسئولیت مدنی	۱۹۳
از قانون مدنی	۱۹۷
از قانون مجازات اسلامی	۱۹۸
فصل هفتم- تداخل و تعدد دیات	۲۰۸
منابع و مأخذ	۲۴۷

مقدمه

معمولاً رویه عملی دادگاه‌ها در استنباط از قوانین و مقررات در جهت انطباق با مصادیق واقعی تا حدودی با آنچه در کلاس‌های تئوریک دانشگاه‌ها به دانشجویان حقوق آموزش داده می‌شود متفاوت است البته روند آموزشی و طریق ارائه مطالب در کلاس‌های درسی هم به شکلی است که برای طی مراحل تحصیلی صرف مطالعه و پاسخ به سؤالات به صورت تئوری و بدون تطبیق با مصادیق عملی کفایت می‌کند. به این ترتیب معمولاً چون امکان انجام کار عملی حین تحصیل در دانشگاه برای دانشجویان این رشته وجود ندارد فارغ‌التحصیلان وقتی مشغول به کار می‌شوند با کمبود آگاهی و اطلاعات از رویه قضائی و شیوه استدلال و استنباط عملی دادگاه‌ها مواجه هستند؛ لیکن اهمیت آگاهی از رویه قضائی با اشتغال به کار و فعالیت بر هیچ فارغ‌التحصیل حقوقی پوشیده نیست. بی تردید تنها منبع آموزش عملی و کالت، قضاوت و به‌طور کلی رشته حقوق، قبل از حضور عملی در دادگاه‌ها و جلسات رسیدگی، رویه‌های قضائی می‌باشد؛ به عبارت دیگر، مطالعه تصمیمات، پرسش و پاسخ‌ها و اختلاف‌نظرهای کسانی که هر روز به صورت عملی در حال انطباق قوانین با مصادیق واقعی هستند می‌تواند اطلاعات کاربردی و عملی را در اختیار خوانندگان قرار دهد.

اگرچه فارغ‌التحصیلان حقوق بیش از سایرین به مطالعه رویه قضائی نیازمند هستند؛ اما هیچ قشری از جامعه بزرگ رشته حقوق قضائی بی‌نیاز از مطالعه و تحقیق و تفحص در این حوزه علمی نمی‌باشد؛ زیرا رویه قضائی در واقع محرک رشته حقوق است که دائم در حال تغییر و تحول می‌باشد و غفلت از این حوزه موجب عقب‌ماندگی از علم واقعی حقوق و جامعه حقوقدانان خواهد شد. از این رو ناشران تخصصی این حوزه، هرکدام به طریقی نسبت به جمع‌آوری و انسجام‌بخشی به مطالب و موضوعات راجع به رویه قضائی اقدام می‌کنند که انتشارات چراغ دانش نیز در همین راستا و برای انجام بخشی از وظایف فرهنگی خود در نظر دارد نسبت به تدوین و جمع‌بندی مطالب رویه قضائی به صورت منظم و منحصر به فرد با ویژگی‌های مخصوص برای هر دعوا طی یک کتاب جداگانه به صورت کاربردی و با دسترسی آسان به مطالب هر دعوا اقدام نماید لذا در راستای تأمین این هدف، مجموعه‌ای از کتاب‌ها تحت عنوان کلی «دعوای... در رویه دادگاه‌ها» که شامل موارد زیر است تدوین و تألیف خواهد شد:

۱. آراء وحدت رویه؛

۲. آراء اصراری؛

۳. آراء شعب دیوان عالی کشور؛

۴. آراء دادگاه‌های بدوی و تجدیدنظر؛

۵. نشست‌های قضائی؛

۶. نظریه‌های مشورتی؛

۷. قوانین و مقررات مرتبط با موضوع؛

۸. نمونه دادخواست و معرفی دعوا.

در این مجموعه سعی شده است رویه قضائی کشور در خصوص هر دعوا به صورت منسجم و منظم گردآوری شود تا وکلا، حقوقدانان و قضات محترم در مراجعه به رویه قضائی در کمترین زمان به بهترین وجه مطالب مطلوب خود را یافته و استفاده نمایند. با توجه به تعدد بسیار آراء دادگاه‌ها (دادگاه بدوی و تجدیدنظر) در برخی موارد حداکثر سعی بر آن بوده از موارد متفاوت آراء صادره در موضوع نمونه در قسمت رأی آورده شود و همچنین در سایر موارد؛ مثل آراء وحدت رویه، آراء دیوان عالی کشور، موارد مرتبط به موضوع ذکر شده است تا با توجه به اهمیت این آراء مورد استفاده خوانندگان و مراجعه‌کنندگان عزیز قرار گیرد.
مختصر و ویژگی‌های کتاب:

۱. تدوین و گردآوری منظم و منسجم تمام مطالب مربوط به دعوا؛

۲. تقسیم‌بندی موضوعی برای هرکدام از مطالب؛

۳. ارائه معرفی دعوا و نمونه دادخواست در اول مجموعه؛

۴. ذکر عنوان برای هر مطلب به صورت خلاصه در فهرست؛

۵. دسترسی سهل و آسان به مطلب دلخواه در کمترین زمان.

«گروه پژوهشی» انتشارات مفتخر خواهد شد از تجربیات، آراء و سایر مطالب حقوقی موجود نزد اساتید، وکلا، حقوقدانان و سایر همکاران در راستای مفیدتر شدن مجموعه در چاپ‌های بعدی استفاده نماید. لذا موجب خرسندی خواهد بود که خوانندگان عزیز از هر صنف ضمن ارسال انتقادات و پیشنهادات خود در مورد هرکدام از موضوعات به صورت (کتبی یا از طریق ایمیل یا تلفنی) ما را در پربار کردن مجموعه حاضر یاری فرمایند.

مدیر مسئول انتشارات

یک‌هزار و سیصد و نود و شش

فصل اول

معرفی دعوی مطالبه دیه
و نمونه دادخواست

معرفی مطالبه دیه

بی تردید یکی از نیازهای بشر، وضع قوانین به جهت حفظ نظم جامعه و جلوگیری از وقوع قتل و بزهکاری و ناهنجاری‌های اجتماعی است. «دیه» یکی از احکامی است که به سبب مذکور و البته به دلایل دیگری از جمله تسکین آلام مجنی‌علیه یا بازماندگان و جلوگیری از تجربه بیشتر مجرم و تا حد امکان جبران خسارات وارد آمده وضع گردیده است. نهاد دیه پیش از ظهور اسلام نیز در بسیاری از جوامع و مذاهب سابقه داشته و در دین اسلام نیز مورد تأیید قرار گرفته است و در واقع از احکام امضائی اسلام است. آن‌چنان که پیامبر اکرم (ص) در روایتی فرموده‌اند که عبدالمطلب در دوران جاهلیت پنج سنت را بنا گذاشت که خداوند آن پنج سنت را در اسلام جاری کرد، از جمله اینکه در قتل سنت صد شتر را بنا نهاد که خداوند آن را در اسلام جاری دانست.

در ادامه شایان ذکر است که «ارش» نیز به عنوان یکی از مباحث مرتبط با دیات، ذیل همین مبحث مورد توجه قرار می‌گیرد و بیان لفظ دیه در فوق صرفاً از باب عمومیت بوده و قصد تخصیص در بین نبوده است.

خداوند متعال در «آیه ۹۲ سوره نساء» می‌فرماید، هیچ فرد با ایمانی مجاز نیست که مؤمنی را به قتل برساند مگر اینکه این کار از روی خطا و اشتباه سرزند، در این حال کسی که مؤمنی را از روی خطا به قتل رسانده باید یک برده مؤمن را آزاد کند و به بستگان او خون‌بها بپردازد، مگر آنکه آن‌ها خون‌بها را ببخشند.

مبحث اول: معانے دیه و ارش در لفظ و در اصطلاح

«دیه» مفرد دیات و در اصل مصدر است و حرف آخر بدل از واو است، یعنی واو آن حذف و در عوض هاء بدان اضافه شده است، چون اصل آن و دی به معنای راندن و رد کردن است.^۱ و در اصطلاح «دیه» مالی مقدر و معین است که در صورت وقوع جنایت به نفس و یا اعضای بدن و یا ایراد جرح باید اداء شود؛ به عبارت دیگر، دیه مالی است که پرداختن آن به سبب قتل و یا جنایت بر نفس و یا عضو به عهده جانی و یا قائم مقام او می باشد و باید آن را به مجنی علیه و یا ولی او ادا کند. ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی نیز دیه را چنین تعریف نموده: «دیه اعم از مقدر و غیر مقدر مالی است که در شرع مقدس برای ایراد جنایت غیر عمدی به نفس، اعضا و منافع و یا جنایت عمدی در مواردی که به هر جهتی قصاص ندارد به موجب قانون مقرر می شود.» همچنین ماده ۴۴۸ قانون مجازات اسلامی عنوان می دارد که دیه مقدر، مال معینی است که در شرع مقدس به سبب جنایت غیر عمدی بر نفس، عضو یا منفعت با جنایت عمدی در مواردی که به هر جهتی قصاص ندارد مقرر شده است.

«ارش» نیز در لغت به معنای درگیری و نزاع است و در اصطلاح، مقدار مالی است که به عنوان جبران خسارت مالی یا بدنی که در شرع یا قانون برای آن اندازه‌ای مشخص نشده است. ماده ۴۴۹ قانون مجازات اسلامی نیز بیان داشته: «ارش دیه غیر مقدر است که میزان آن در شرع تعیین نشده است و دادگاه با لحاظ نوع و کیفیت جنایت و تأثیر آن بر سلامت مجنی علیه و میزان خسارت وارده با در نظر

۱. اسماعیل بن حما و جوهری، الصحاح، جلد ۶، ص ۲۵۲۱.

گرفتن دیه مقدر و با جلب نظر کارشناس میزان آن را تعیین می‌کند.» در واقع دیه خسارت معین و ارزش خسارت غیر معین است.

مع الوصف سؤالی که اکنون مطرح می‌باشد این است که آیا دیه دارای ماهیت مدنی جهت جبران خسارت است و یا به جهت تنبیه مرتکب و کم کردن درد و رنج بزه‌دیده دارای ماهیتی جزایی و کیفری است؟

در پاسخ به این پرسش چهار نظریه مطرح گشته است:

۱. گروهی دیه را دارای ماهیتی صرفاً مدنی می‌دانند؛

۲. گروهی آن را دارای ماهیتی صرفاً جزایی می‌دانند؛

۳. گروهی در مواردی آن را مدنی و در مواردی جزایی می‌دانند؛

۴. گروهی هم برای دیه در تمامی حالات ماهیت دوگانه جزایی و مدنی را قائل‌اند.

حال مسلم است که اگر دیه مجازات تلقی شود، عمل مستوجب دیه جرم خواهد بود و مرتکب آن مجرم شناخته می‌شود؛ اما اگر دیه مانند سایر جبران خسارت‌ها صرفاً جنبه مدنی داشته باشد در آن صورت عمل مرتکب آن فاقد وصف مجرمانه است. مع الوصف نظری که ظاهراً درست‌تر است و بیشتر مورد اقبال واقع شده عبارت است از اینکه، دیه دارای دو جنبه و ماهیتی دوگانه است؛ یعنی هم جنبه کیفری و هم جنبه مدنی و جبران خسارت دارد. ایشان معتقدند که دیه یک نهاد حقوقی مستقل است که نه در گروه مجازات‌های صرف و نه در حیطه ضمانت‌های مدنی صرف جای می‌گیرد.^۱

اینان می‌گویند دیه از یک سو مجازات است به خاطر اینکه جزایی مقدر و معین است که در مقابل ارتکاب جرم مقدر شده است و حتی اگر مجنی‌علیه گذشت نماید باز می‌توان جانی را از باب تعزیر مجازات کرد. در حالی که اگر دیه مجازات نبود امکان تعزیر وجود

۱. منصور ابادری مومنی، شرح قانون مجازات اسلامی، تهران، خط سوم، ۱۳۷۹، ص ۳۶۲.

نداشت و از سوی دیگر دیه عوض و خسارت مدنی است. چون مالی است که به طور کامل به مجنی علیه تعلق می‌گیرد و اگر وی از این حق خود صرف‌نظر کند، نمی‌توان جانی را به پرداخت دیه محکوم کرد.^۱

ایراد عمدی که این گروه به پیروان مکاتب صرف جزایی یا مدنی بودن دیه وارد می‌کنند این است که اگر دیه تنها کیفر باشد در آن صورت زیان دیده می‌تواند هم دیه و هم زیان ناشی از جرم را مطالبه کند امری که خلاف عدالت و اصول مسئولیت مدنی است. چون که هدف از مسئولیت مدنی جبران ضرر است و نه تحصیل سود و تأدیه دیه در واقع زمینه ضمان مجرم را منتفی می‌کند. از سوی دیگر اگر دیه فقط خسارت باشد در آن صورت امکان جمع آن با حدود و قصاص و تعزیرات وجود دارد، در حالی که قانون این امر را نپذیرفته است و اختلاط مجازات‌ها را منع کرده است و صرفاً بیان داشته که مجنی علیه فقط حق انتخاب بین یکی از دو مجازات قصاص و یا دیه را دارد.

از نظر طرفداران ماهیت دوگانه دیه در نظام کیفری اسلام بیشتر نهادها ماهیتی دوگانه دارند و از یک سو حقوق عمومی در آن لحاظ شده و جنبه کیفری دارد و از سوی دیگر حقوق خصوصی زیان دیده مورد توجه واقع شده و جنبه مدنی دارد. به نظر ایشان هیچ اشکالی ندارد که در عالم حقوق، موجودی از جمله دیه ماهیت دوگانه داشته باشد؛ چرا که به طور کلی، عالم حقوق، عالم اعتبارات و دیه نیز از امور اعتباری است و وحدت و کثرت ماهیت آن نیز ساخته ذهن و قراردادهای اجتماعی افراد است. پس در واقع دیه به اعتبارهای گوناگون ممکن است ماهیت کیفری یا مدنی و یا هر دو را داشته باشد.^۲

۱. عبدالقادر در عوده، *التشريع الجنائي الاسلامي مقارناً بالقانون الوضعي*، چاپ چهاردهم، بیروت، موسی الرساله، ۱۴۱۹ قمری، جلد یک، ص ۶۶۹.

۲. ناصر کاتوزیان، *الزامهای خارج از قرارداد، ضمان قهری*، تهران، دانشگاه تهران، چاپ دوم، جلد اول، ۱۳۷۸، صص ۶۵ - ۶۶.